

Антикорупційне законодавство та боротьба з корупцією в Україні

Як і будь-яка держава, що керується принципами демократії та верховенства права, Україна прагне викоринити всі форми корупції. Її правова система передбачає кримінальне покарання для осіб, які вчиняють корупційні правопорушення, а правоохоронні органи докладають зусиль для виявлення таких осіб та притягнення їх до юридичної відповідальності.

Польські та інші іноземні підприємці, які здійснюють торгівлю або планують інвестувати в Україну, повинні знати, що забороняє українська правова система і як вона може покарати за порушення таких заборон.

Антикорупційні положення

В українській правовій системі існує цілий каталог нормативно-правових актів антикорупційного законодавства, серед яких особливу увагу потрібно звернути на:

- Кримінальний Кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131) (далі: «**ККУ**»),
- Закон України «Про запобігання корупції» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст. 2056),
- Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 47, ст. 2051),
- Кримінальний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88).

За вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень правопорушник може бути притягнутий не тільки до кримінальної, а також і до адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом України порядку.

Міжнародні конвенції

Україна також є стороною міжнародних конвенцій, що відносяться до боротьби з корупцією:

- Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р.;
- Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 р.;
- Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією від 15 травня 2003 р.;
- Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 4 листопада 1999 р.;
- Угода про створення групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO);
- Статут Групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO).

Поняття «корупції»

В Україні є правове визначення поняття «корупція». Відповідно до ст. 1 ч. 1 Закону України «Про запобігання корупції», це:

1. **використання особою, на яку поширюється дія цього закону** (наприклад, народні депутати України, державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування), **наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою:**
 - одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб чи
 - прийняття такої вигоди чи обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно
2. обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди вище зазначеній особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам **з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.**

Суб'єкти, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції»

Закон України «Про запобігання корупції» застосовується до наступних категорій осіб:

1. особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (наприклад Президент України, судді, державні службовці);
2. особи, які для цілей цього закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (наприклад члени Ради Аудиторської палати України, нотаріуси, представники громадських об'єднань, посадові особи юридичних осіб публічного права);
3. особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків у юридичних особах приватного права, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією (наприклад начальники планово-господарських, постачальницьких, фінансових відділів і служб, завідуючі складами, магазинами, майстернями, ательє, їх заступники, керівники відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів);
4. кандидати на пост Президента України та кандидати у народні депутати України, зареєстровані у порядку, встановленому законом.

Хабарництво в приватному секторі

Українське законодавство також передбачає покарання за хабарництво в приватному секторі. Кримінальна відповідальність передбачена між іншим:

1. **за пропозицію чи обіцянку** надати працівникові, особі, яка працює на користь підприємства, установи чи організації або третій особі неправомірну вигоду, а так само
2. **надання такої вигоди** за вчинення чи невчинення працівником будь-яких дій з використанням становища, яке він займає, або особою, яка працює на користь підприємства, установи чи організації, в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи.

Крім того:

1. **прийняття пропозиції, обіцянки або одержання** працівником або особою, яка працює на користь підприємства, установи чи організації, неправомірної вигоди, а так само
2. **прохання надати таку вигоду** для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення будь-яких дій з використанням свого становища, в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи

також карається.

Поняття «неправомірної вигоди»

Неправомірною вигодою згідно з ст. 1 ч. 1 Закону України «Про запобігання корупції» можуть бути не тільки грошові кошти, але і:

- інше майно,
- переваги,
- пільги,
- послуги,
- нематеріальні активи,
- будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру,

які обіцяють, пропонують, надають або одержують **без законних на те підстав.**

Хто підлягає відповідальності?

Потрібно підкреслити, що в Україні у корупції покарання можуть отримати як **той, хто пропонує неправомірну вигоду, так і той, хто бере/просить чи навіть вимагає її** (ст. 354 ККУ). Це означає, що якби польський підприємець вчинив такі неправомірні дії в Україні, він був би притягнутий до відповідальності.

Які органи переслідують корупційні правопорушення?

В Україні створено систему державних органів, які переслідують за корупційні правопорушення:

- Національне антикорупційне бюро України (далі: «НАБУ») є **органом виконавчої влади, на який покладається** попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. 14 жовтня 2014 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про Національне антикорупційне бюро України». 10 листопада 2021 НАБУ **стало центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом**, але зберегло ключові засади свого функціонування: інституційну незалежність та спеціалізацію на розслідуванні корупційних та інших кримінальних правопорушень. **На даний момент діє Центральний апарат, а також Львівське, Харківське та Одеське територіальні управління.**
- Спеціалізована антикорупційна прокуратура (далі: «САП») є самостійним структурним підрозділом Офісу Генерального прокурора (на правах Департаменту), підпорядкованим заступнику Генерального прокурора – керівнику Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. До основних завдань САП відноситься здійснення

нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування кримінальних правопорушень НАБУ та підтримання публічного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях, що розслідувалися НАБУ.

- Вищий антикорупційний суд (далі: «ВАКС») є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України, завданням якого є
 - а) здійснення правосуддя з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень, судового контролю за досудовим розслідуванням цих кримінальних правопорушень, а також
 - б) вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави та
 - в) здійснення правосуддя у справах про застосування санкцій.

ВАКС був створений у 2018 році, але фактично розпочав свою роботу 5 вересня 2019 року. ВАКС здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій. До його складу входять 38 суддів. Згідно з доступною статистикою, у I півріччі 2023 року ВАКС, як судом першої інстанції, розглянуто 5725 справ і матеріалів. У I півріччі 2022 року ВАКС ухвалив 18 судових рішень (усі 18 – вироки), а у I півріччі 2023 року – 40 (з них 33 – вироки).

Всі інші корупційні правопорушення, які не підпадають під підслідність НАБУ, розслідуються Національною поліцією України.

Які покарання передбачені?

За вчинення корупційних кримінальних правопорушень, а також кримінальних правопорушень пов'язаних з корупцією судом можуть бути застосовані такі види покарань:

- **штраф;**
- позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;
- громадські роботи;
- виправні роботи;
- **конфіскація майна;**
- арешт;
- обмеження волі;
- **позбавлення волі на певний строк.**

Види корупційних правопорушень

В Україні корупційні правопорушення згідно з ККУ діляться на корупційні кримінальні правопорушення і кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією.

Корупційні кримінальні правопорушення

В примітці до статті 45 ККУ визначено, що корупційними кримінальними правопорушеннями вважаються правопорушення, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 ККУ, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем (наприклад привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем), а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364¹, 365², 368-369² ККУ (наприклад підкуп працівника підприємства, установи чи організації, службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, особи, яка надає публічні послуги, пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі).

Кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією

Кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, відповідно до ККУ вважаються правопорушення, передбачені статтями 366² і 366³ ККУ (декларування недостовірної інформації, неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування).

Чи можна уникнути покарання у корупційних справах?

В Україні **не передбачена можливість звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень** у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 ККУ), у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 ККУ), у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 ККУ) або у зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 ККУ). До прикладу, у **Польщі особа, яка надає фінансову вигоду, може уникнути відповідальності, якщо вона повідомила орган, уповноважений переслідувати такі правопорушення**, про те що фінансова чи особиста вигода або її обіцянка була прийнята особою, яка займає публічну посаду **та розкрила всі відповідні обставини правопорушення до того, як про нього стало відомо цьому органу.**

Таким чином, **відповідно до законодавства України, повідомлення про вчинення корупційного правопорушення не дозволить польському підприємцю уникнути кримінальної відповідальності, так як це має місце у Польщі.**

Термін давності

За загальним правилом в Україні, існують наступні терміни давності для кримінальних правопорушень:

- 1) **два роки** - у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачене покарання менш суворе, ніж обмеження волі;
- 2) **три роки** - у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачено покарання у вигляді обмеження волі, чи у разі вчинення нетяжкого злочину, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше двох років;
- 3) **п'ять років** - у разі вчинення нетяжкого злочину;
- 4) **десять років** - у разі вчинення тяжкого злочину
- 5) **п'ятнадцять років** - у разі вчинення особливо тяжкого злочину

Це означає, що якщо з моменту вчинення злочину до моменту, коли вирок набуває законної сили, проходить більше часу, правопорушник звільняється від кримінальної відповідальності.

Правове становище громадянина Польщі, який вчинив корупційне правопорушення в Україні або Польщі проти української посадової особи

Вчинення корупційного правопорушення на території Польщі проти особи, яка займає державну посаду в Україні, **карається** відповідно до положень Кримінального Кодексу Польщі (далі: «ККП»). Так, відповідно до статті 229 § 5 ККП, **надання або обіцянка надати** матеріальну (поточними словами хабар) або особисту вигоду **особі, яка виконує державну функцію в іноземній державі або в міжнародній організації**, у зв'язку з виконанням цієї функції, є **кримінальним правопорушенням**.

Він вже є вчиненим **у момент надання вигоди або її обіцянки**, незалежно від того, чи прийнята ця вигода або обіцянка особою, уповноваженою до виконання державних функцій.

Така «звичайна» корупція карається позбавленням волі на строк від шести місяців до восьми років. Якщо метою дій правопорушника є спонукання особи, яка виконує державні функції, до порушення закону, або за порушення закону надається чи обіцяється вигода, то покарання може становити від 1 до 10 років позбавлення волі. З 1 жовтня 2023 року ризик значно зріс – в ситуації надання або обіцянки вигоди значної вартості (тобто понад 200 000 злотих) або великої вартості (тобто понад 1 000 000 злотих) загроза позбавлення волі становитиме від 2 до 15 років та від 3 до 20 років відповідно.

Важливо, що одне й те саме корупційне правопорушення може вважатися вчиненим як у Польщі, так і в Україні. Для того, щоб поведінка польського громадянина була кримінально караною на території Польщі та України, достатньо, щоб він вчинив злочинне діяння на території України проти української посадової особи. ККП застосовується до польського громадянина, який вчинив правопорушення за кордоном, при цьому необхідно, щоб діяння було визнано кримінальним правопорушенням також за законом, чинним у місці його вчинення. Як у випадку з корупційними правопорушеннями.

З практичної точки зору, корупція українських посадовців, вчинена в Україні громадянином Польщі, підлягає переслідуванню як польською, так і українською системами правосуддя, і покарання за неї є суворим. На практиці трапляється, що **одне й те саме діяння переслідується і в Польщі, і в Україні.**

dr Katarzyna Michalowska

Of Counsel, юрисконсулт (SK&S)

☎ +48 608 093 937

✉ katarzyna.michalowska@skslegal.pl

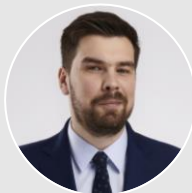

Zlata Simonenko

Counsel (Sayenko Kharenko)

☎ +380 95 280 1990

✉ ZSimonenko@sk.ua

Michał Zieliński

Юрист, адвокат (SK&S)

☎ +48 882 784 737

✉ michal.zielinski@skslegal.pl

Maksym Shcherbyuk

Юрист (SK&S)

☎ +48 883 840 627

✉ maksym.shcherbyuk@skslegal.pl